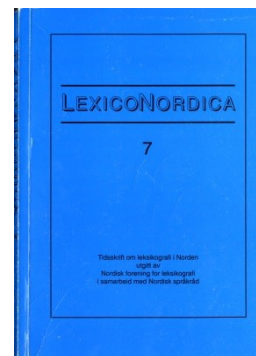


LexicoNordica

Titel: Vocabularia ad usum dacorum – og mange andre
Forfatter: Merete K. Jørgensen
Kilde: LexicoNordica 7, 2000, s. 91-100
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>



© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Merete K. Jørgensen

Vocabularia ad usum dacorum – og mange andre

Six Latin-Danish dictionaries from the 16th century have been published in facsimile. The publisher, *Universitets-Jubilæets danske Samfund*, is planning to complete the series with an index for all the volumes.

At the time of their composition, the dictionaries were meant to function as textbooks in Latin education; in our time they are a unique source material for both Scandinavian and classical philologists and for historians and cultural historians.

This article describes the preliminary work in establishing an index. All the volumes were carefully analysed in order to determine the total amount of types of information and to determine the external appearance of the books. This analysis makes it possible to define a database.

Finally, different problems concerning the database such as structuring, normalization, inclusion and exclusion are discussed.

I

Især i Sverige har der i de seneste år været megen interesse for emnet historisk leksikografi, og deltagere derfra var da også i overtal ved konferencen, som danner grundlag for temadelen i dette tidsskrift.

Men på ét punkt er vi i Danmark bedre rustet til historiske leksikografiske studier end vore kolleger i de øvrige nordiske lande. Det er vi på grund af en række udgivelser fra slutningen af forrige århundrede. I perioden 1973–95 udgav *Universitets-Jubilæets danske Samfund* – et udgiverselskab, som i mere end hundrede år har arbejdet for at fremme kendskabet til dansk sprog og litteratur – nemlig alle de danske vokabularier, der udkom i 1500-tallet. Det drejer sig om følgende seks ordbøger:

Christiern Pedersen *Vocabularium ad usum dacorum* 1510 (1973)

Henrik Smith *Hortulus synonymorum* 1520 (1974)

Jon Tursten *Vocabularius rerum* 1561 (1975)

Henrik Smith *Libellus vocum Latinarum* 1563 (1991)

P[oul] N[ielsen] H[ingelberg]: *Vocabulorum variorum expositio* 1576 (1995)

Mads Pors *De nomenclaturis Romanis* 1594 (1995)

De to første adskiller sig fra resten; Christiern Pedersens *Vocabularium ad usum dacorum* er en alfabetisk indrettet ordbog i modsætning til de sidste fire vokabularier, der er begrebsordbøger, og Henrik Smiths *Hortulus synonymorum* har dansk som kildesprog i modsætning

til alle de øvrige fem, der har latin som indgang (*Hortulus* er i øvrigt en alfabetisk ordnet synonymysamling).

Ordbøgernes formål, da de blev udgivet første gang, var primært at fungere som materiale ved latinundervisningen i skolerne; de indgik derved i renæssancehumanismens ideverden, og kom til at medvirke til, at disse tanker fik så rig en blomstring i Danmark.

At bøgerne var bestemt til undervisningsbrug, ses allerede i den første, Christiern Pedersens *Vocabularium ad usum dacorum* fra 1510; i den latinske fortale, der også fungerer som opløsningsliste til de i ordbogsdelen anvendte forkortelser, skriver han, at bogen vil være "et godt hjælpemiddel .. til at forfatte en latinsk prædiken" (bl. 1^y), og han kalder selv sin bog for "ordbogen til indførelse af lærdom til unge mennesker" (bl. 196^f; min oversættelse).

I *Hortulus synonymorum* fra 1520 fremfører Henrik Smith selv, at studier i denne bog vil kunne fremme de klassiske idealer, således at studenterne vil kunne "efterligne de herlige Autorer" og af "Terents .. lære Udtrykkets Rigtighed, af Cicero Talens Fylde, af de mantuanske Virgiler Digtets Højhed og Værdighed og ikke mindre en hellig Vandel til Guds Ære og Fædrelandets kommende Pryd og Støtte" (oversat af Vilhelm Andersen (1907:109)).

Samme Henrik Smith skriver i den første latinske indledning til sin *Libellus vocum Latinarum* fra 1563: "Så jeg har ment, at jeg ville tjene en god sag, hvis jeg samlede så mange latinske termer, som jeg kunne, og oversatte dem til vort modersmål; derved ville jeg .. tjene Danmarks ungdom .. Det latinske sprog er jo nu engang fællessprog for kunst og videnskab. Men uden et godt ordforråd vil det ikke kunne udfylde sin opgave .." (ark A ij^v; min oversættelse).

Også i titlen på *Vocabulorum variorum expositio* ses det, at bogen er tænkt som undervisningsmateriale; den fulde titel kan gengives således: "En ordbog over en samling emneordnede benævnelser, opstillet i den naturlige orden, oversat fra svensk til støtte for disciplenes naturlige evner og forsynet med danske oversættelser. Med flid og omhu besørget".

Udgiveren Jørgen Larsen har på titelbladet til den sidste udgivelse, Mads Pors' *De nomenclaturis Romanis*, tilføjet "– en 400årig skolebog" – atter en – omend mere nutidig – henvisning til disse vokabulariers funktion i deres samtid.

Med hvilket formål blev de så genudgivet? I indledningen til det første bind, Christiern Pedersens *Vocabularium ad usum dacorum*, tilkender udgiverne blot, at det "er planen at udsende disse 6 bøger som faksimileudgaver, og sideløbende hermed at udgive kommentarer til hver bog og til slut en samlet ordfortegnelse til alle disse ordbøger" (inkl. upag.). Udgiverne bliver ikke mere meddelsomme i de fem

følgende bind, selv om de bøger, der har Jørgen Larsen som udgiver, efterhånden forsynes med bredere anlagte indledninger, indeholdende korte beretninger om forfatterne samt oplysninger, der kan lette tilgangen til de gamle ordbøger.

Snævert set har de seks bøger en *sproglig* værdi for os i dag. Allan Karker skriver i KLN (XII, sp. 638), at de "er af værdi for den nord[iske] sprogforskning derved at de indeholder ikke så få ord, navnlig betegnelser for det praktiske livs foreteelser, der ifølge arten af de øvrige samtidige sprogkilder ellers ville være ukendte". Set under denne synsvinkel er det indlysende, at det var af stor vigtighed, at de seks bind blev genudgivet, men deres betydning rækker også videre.

Tilgangen til disse 400–500 år gamle værker kan være vanskelig, og at sikre sig det fulde udbytte af et ords forekomst i samtlige bind er endnu sværere. Derfor er tanker om at udgive "en samlet ordfortegnelse til alle disse ordbøger" ikke glemt af UJdS. Metoderne til at udarbejde en sådan "ordfortegnelse" har udviklet sig meget i forhold til mulighederne i 1974. Det er i dag utænkeligt et forestille sig seddel-samlinger, krydsreferencer og udgivelse udelukkende i trykt form; i dag vil arbejdet blive udført elektronisk og materialet systematiseret i en database. Det er nu, man står i fare for at høre at kendte udsagn: "det hele kan gøres ved et tryk på en knap". Jeg må indrømme, at jeg aldrig har fundet den knap, så det følgende er en gennemgang af de overvejelser, som vi i UJdS's styrelse har gjort os for at kunne iværksætte udarbejdelsen af et fælles register til de seks ordbøger.

II

Inden man begynder at overveje, hvorledes et register bør udarbejdes, og hvorledes det skal indrettes, er det nødvendigt at få et overblik over det materiale, som skal rummes deri.

Dertil kræves en grundig analyse af ordbøgernes oplysningstyper og et overblik over de enkelte binds struktur, forstået som relationerne mellem ordbogens bestanddele.

En sådan analyse af disse tidlige danske ordbøger kan læses i festskriftet til Poul Lindegård Hjorth, hvor Henrik Andersson, Ebba Hjorth og jeg selv i artiklen "Man skal ikke give bagerbørn hvedebrød. En artikel om leksikografisk rugbrødsarbejde" nøje gennemgår alle seks bind; analysen munder ud i følgende oversigt over den samlede mængde af oplysningstyper fordelt på de seks bind (s. 111):

	ChrP	Hort(S)	JonT	Lib(S)	VarEx	MadsP
opslagsord	+	+	+	+	+	+
ækvivalent(er)	+	+	+	+	+	+
grammatiske opl.	+			+		
morfologiske ang.	+		+	+		
encyklopædiske opl.	+			+		+
trykplysninger				+	+	
kildehenvisning	+					+

Til illustration vil jeg her gennemgå en artikel fra hhv. den første og den sidste udgivelse, dvs. fra Christiern Pedersens *Vocabularium ad usum dacorum* og fra Mads Pors *De nomenclaturis Romanis*.

P ante r.

151

v a f prohibeo es ere but blitum. at fooby wde
 n f f prohibitio onis fooby wdelis
 n f n prohibitum mul begyrdelse
 v a t proctio is ere proteci lecti. Langt at halle
 n f f proctio onis hallis
 n f m proctio tus mul hallis eller vd rehdelle
 a d h. proinde signatit ideo foody eller tber fære
 n a o proctributis hoc le. tber som til locker
 n f f proles prolia. flect
 n f f prolepsis is figura est grammaticalis.
 v a p proloco es are am atum. langt at gæte
 n a o prolocus a mul lang
 n f m prologus gl. foie tale
 n f n prologium gl. begyrdelse
 v a t prologos qrus. p. cel. qui qua trahit. foie at tale
 n f f prolocutio onis. foie talidit
 v a f prologo es erri cum. Lange aty grede
 v a t proloso is erri tum. at too
 n f f prolosum onis. fua m fom lader aff i t'wet
 n f f prolosum et. v'ced
 n f n prolosum ud idem significat.
 v a p promerco: reri promerui rui. at foody pde
 n a o promercalis hoc le. fom fectis vd at fclges
 v a f promeco es ere mul. Langt fua at fywos
 v a p promico es ere om. Langt at f'ymne
 v a t promitto tus tere. p'um f'um. foie at lette
 n f f p'umitto onis. lecti clic
 n a o p'umitto a mul. lecti clic
 v a t p'romo is ere p'um p'um. vt at siige eller vd
 at tage. vt p'umto cibum itag mada vd
 n a o p'romptus a mul. redobon
 n f f p'romptudo onis redobon l'ghed
 n a o p'romptus a mul. redobon
 n a o p'romptus a mul. f'ed f'ed noget g'emesvd
 n f n p'romptus rui. f'ed f'ed mad clic. adey g'emes y
 n f m p'romptus mul. redobon
 n f f p'romptus f'ed v'ick g'ed aff. med f'ic

← v a t promo is ere promsi
 promptum. vt at siige eller vd at
 tage. vt promito cibum: tag maden
 vd

Fig. 1. Christiern Pedersen *Vocabularium ad usum dacorum* 1510, bl. 151^r med artiklen 'promo'.

Artiklen *promo* indledes med en række bogstaver: *v a t*. Dette kan ved hjælp af ordbogens latinske forord opløses som: "verbum activum tertiae", et verbum efter 3. konjugation. Derefter meddeles selve

opslagsordet, som efterfølges af nogle morfologiske oplysninger; et substantiv vil have tilknyttet oplysning om genitivformen, mens verberne forsynes med hovedtiderne, her "is ere *promsi promtum*"; det hedder altså *promis* i 2. pers. sing., *promere* i infinitiv, *promsi* i perfektum og *promptum* i supinum. Derefter kommer den danske ækvivalent *ut at siige eller vd at tage*, og til sidst meddeles et eksempel: *vt promito cibum* med tilknyttet dansk oversættelse: *tag maden vd*.

Strukturen af den enkelte artikel er således: først grammatiske oplysninger, i form af de indledende forkortelser, der dækker over oplysninger om opslagsordets ordklasse, køn og deklination eller konjugation. Derefter det latinske opslagsord med tilknyttede morfologiske oplysninger; endelig den eller de danske ækvivalenter, i enkelte tilfælde med yderligere oplysninger; disse yderligere oplysninger kaldes i det ovenstående skema for "encyklopædiske oplysninger", og de dækker over talemåder og kollokationer. Det ses ikke i dette eksempel, men ca. en tredjedel inde i ordbogen dukker citater og henvisninger til den klassiske litteratur op; denne form for oplysning kaldes i skemaet for "kildehenvisning", dvs. henvisning til de klassiske kilder. Til en fuldstændig analyse af ordbogen og dens artikler hører også en beskrivelse af den typografiske fremtrædelsesform, men for dette vil jeg henvise til artiklen Andersson et al (1997).

Artikelstrukturen i Mads Pors er langt den mest komplicerede af de seks vokabularier; under opslagsordet *Panis* finder vi en række underopslagsord: "Triticeus pan[is]. Huede Brød. .. Primarius pan[is]. .. Smaa Brød. .. Secundarius [panis] .. Groff Brød", som hver især er fuldstændige artikler med samme struktur som hovedopslagsordet *Panis*. Én af disse artikler rummer samtlige oplysningskategorier, nemlig artiklen *Secundarius*.

Artiklen indeholder det latinske opslagsord *Secundarius*, hvor ordet *panis* må være underforstået; derefter følger *Svet.*, en forkortelse, der henviser til historikeren Sueton. Næste oplysning er den latinsk ækvivalent – *Cibarius* – igen med udeladt *panis*, efterfulgt af endnu en kildehenvisning *Cic.*, der i forkortelseslisten opløses "M. Tullius Cicero. *parens Eloqventiæ Romanæ*" (Marcus Tullius Cicero, *den romerske veltalenheds fader*). Den danske oversættelse *Groff Brød* efterfølges af en græsk ækvivalent *Αυτοπυρος* [Autópyros], og endelig følger en form for encyklopædisk oplysning, der oversat udsiger *hvorfra intet er siet med sigte*. Oplysningstyperne er således, som det også ses i skemaet, opslagsord, latinsk, dansk og græsk ækvivalent, kildehenvisning og encyklopædisk oplysning.

129 DE PISTORE ET MOLIT. 130

farina subigitur. <i>Deyntetog.</i>	<i>Χυμύλα.</i>	
<i>Deyntstaale. Μάλα.</i>	HYDROMYLA <i>Vitr. Bando</i>	
FERMENTUM. <i>Plavt. Surbey.</i>	<i>mølle. Τ' σπυλλο.</i>	
<i>Syet. Ζύμη.</i>	ASINARIA <i>mola Cat. quam ju-</i>	
PANIS <i>Cic. vocabulū magnæ</i>	<i>menta versant. Hefemølle.</i>	
<i>Græciæ. Brød. Α'ρτο.</i>	MOLARIS <i>lapis Qvæ. Execu-</i>	
<i>Triticæus pan. Hvede Brød.</i>	<i>sus Væg. Møllesten. Quæm</i>	
<i>Pibeir.</i>	<i>steen. Mølle. Α'ρτο.</i>	
Primarius <i>pan. Fab. ex polline</i>	CATILLUS <i>S. superior mola la-</i>	
<i>oscedu. Smaa Brød. Σι-</i>	<i>πί. Εγβεν. Ο'σφυσσενου πα</i>	
<i>λγρίτα.</i>	<i>Μωλλεκουνη. Λαυονδ.</i>	
Secundarius <i>Svet. Cibarius</i>	ASINUS <i>Caral. Hageren. Den</i>	
<i>Cic. Groff Brød. Α'ρτο-ου-</i>	<i>πνδερste Steen / παα Δυαο</i>	
<i>γορ, unde cribro nihil succre-</i>	<i>nen. Ο'ρτο.</i>	
<i>rum est.</i>	TYMPANUM <i>Vitr. Møllestul.</i>	
PANIS <i>bis coctus. Kauring. se-</i>	<i>Bandstul. machina havsto-</i>	
<i>cundas experitur ignes, ut at at</i>	<i>ria, quæ dum versatur, aquæ</i>	
<i>ferre possit. Δι' ο'υειντο.</i>	<i>modiolis havrit, eandemq;</i>	
MENSA <i>panicia Serr. quæ ob-</i>	<i>circumacta diffundit.</i>	
<i>sonis substernitur. Brødtst.</i>	FARINA <i>Plin. Mæcl. Α'ρτο.</i>	
<i>Τράσηλα Μάσημο.</i>	SIMILA <i>Plin. Pollen Eid. Det</i>	
PLACENTA <i>Plin. Kage. Πλακοντ.</i>	<i>beste Mæcl. Sictet Mæcl. Σο-</i>	
MOLITOR. <i>Mæcler. Μάλο-</i>	<i>μυδαδισ, sicut farina, sicut farina</i>	
<i>το.</i>	<i>expurgat.</i>	
MOLITRIX. <i>Møllerens Quinde.</i>	FURFUR <i>Plavt. Kll. Nitvop.</i>	
<i>Μυλλερίε.</i>	<i>Plinis utriculi. Ε'λντο.</i>	
MOLA <i>Plin. Moletrina Cat. Mo-</i>	CRIBRUM <i>pollinarium Cic.</i>	
<i>lendinum. Mølle. Μάλα.</i>	<i>Sict. Kleano.</i>	
<i>Alata mola, quæ vento, turbi-</i>	FARINARIUM. <i>Møllsting. Mæcl-</i>	
<i>natum agitur. Windmølle.</i>	<i>sad / eller Kiste. Α'λντο, ubi</i>	
<i>Trufatilis Cat. Høandquam.</i>	<i>numerus farina premitur.</i>	
	SACCUS <i>Hor. Sect. Ζάκκο.</i>	

Secundarius Svet. Cibarius
Cic. Groff Brød. Α'ρτο-ου-
πορ, unde cribro nihil succre-
tum est.

E CAPUT.

Fig. 2. Mads Pors *De nomenclaturis Romanis* 1594, sp. 129–30 med artiklen 'Panis Secundarius'.

III

Som nævnt tidligere har det længe været tanken at føje et samlet fællesregister til serien. Et sådant register kan i dag kun tænkes udarbejdet ved elektronisk databehandling, i dette tilfælde i en database. På grund af ordbøgernes alder og ydre fremtræden vil det være umuligt at lagre materialet ved hjælp af skanning; det bliver nødvendigt med manuel indtastning i en veldefineret databasestruktur.

Analyserne af både indre og ydre forhold ved de enkelte bind skaber grundlaget for at kunne definere rammerne for en sådan database. Det er tanken at benytte en database, der indrettes således, at alle de oplysningstyper, der er repræsenteret i de seks vokabularier, indbygges i strukturen. Det drejer sig om følgende:

Til kildesproget, der både kan være latin og dansk, knytter der sig

- selve opslagsordet
- ordklasseangivelse
- oplysninger om køn
- grammatiske og morfologiske oplysninger
- trykoplysninger eller udtaleoplysninger
- henvisninger til ordets forekomst i (klassisk) litteratur
- encyklopædiske oplysninger

Til målsproget, der kan være latin, dansk eller græsk, knytter der sig følgende oplysningstyper

- ækvivalent
- encyklopædiske oplysninger

Af hensyn til identifikation og opslagsmuligheder i de trykte bøger skal oplysningerne, der knytter sig til "opslagsord" deles op i yderligere 5 underafdelinger:

- kildens form
- normaliseret form
- evt. homografnummer
- oplysninger om ordklasse og begrebsområde
- administrative oplysninger: bind
blad, side, spalte.

Man må gøre op med sig selv, hvad det er, man ønsker at opnå med et fælles register udarbejdet i en database. Er det en fuldstændig elektronisk gengivelse af alle de seks bøgernes oplysninger, en thesaurus? Kan (eller skal) visse oplysningstyper udelades? Er det kun de danske gloser med henvisning, der skal optages? Eller skal de latinske ord også være indgang i databasen? Listen er legio.

For at tage det sidste spørgsmål først, så fremgår det indirekte af det ovenstående, at det ikke indgår i planerne indtil videre. Det er ikke tanken at knytte en normaliseret form til oplysningstypen "ækvivalent", hvad der jo er en forudsætning for at den latinske (eller græske) glose kan fungere som indgang. Det er dog ikke utænkeligt, at en sådan normalisering senere indlægges i basen.

Fuldstændig at gengive de enkelte værker med bibeholdelse af deres individuelle præg bliver nok ikke muligt; man behøver blot at betænke, hvor forskelligt den samme oplysning kan præsenteres, fx oplysning af morfologisk-grammatisk art. Hos Christiern Pedersen vil et maskulint substantiv være angivet med: "n s m" (nomen substan-

tivum maskulini generis), mens det samme i Henrik Smiths *Libellus* ville hedde: "g.m.d.[et tal]" (genus maskulinum declinatio [et tal]). Det er indlysende, at en vis standardisering af dette skal foretages ved indlæggelse i en database. Men det betyder så til gengæld, at en database over vokabularierne ikke kommer til at overflødiggøre de trykte bøger; det vil stadig være dér, det enkelte værks særpræg kan studeres.

Fuldstændig overensstemmelse med forlægget kan således ikke forventes; men kan nogle oplysninger helt undværes? Som det vil fremgå nedenfor, påtænkes en faseopdelt arbejdsproces, hvor ordbøgernes forskellige oplysningstyper etapevis opbygger det endelige register; diskussionen om medtagelse hhv. udeladelse kan derfor udskydes til et senere tidspunkt. Det er dog vigtigt nøje at overveje, også hvilke oplysninger man kun *muligvis* vil medtage, således at databasens struktur ikke kommer til at lægge hindringer i vejen for arbejdet senere i arbejdsforløbet.

IV

Som nævnt ovenfor påtænkes det at faseopdele arbejdet med opbygningen af et register over de seks vokabularier fra 1500-tallet. Tanken om at skanne materialet blev opgivet, både på grund af materialets alder og typografiske fremtræden, og fordi de enkelte bøgers artikelstruktur ikke er stringent nok til, at en automatisk mærkning af oplysningstyper kan foregå.

Den første fase kunne bestå i indtastning af de danske ord både i kildens form og i normaliseret form, evt. med et homografnúmer, med en oplysning om ordklasse samt præcis henvisning til bind, blad eller side i de seks bind. Man vil på den måde få et alfabetisk register over alle forekomster af alle de danske ord.

Det er dog ikke problemløst at udføre det her beskrevne; tag fx Henrik Smiths danske ækvivalenter til *Panis dulciarius* i *Libellus vocum Latinarum* (s. 265): *Krudet brød / eller Peberkage/Martze pan*. Det er ikke alle, der ved, at *krudet* betyder 'krydret' så her vil det være nødvendigt med en oversættelse, fx i form af en henvisning fra *krydret* til *krudet*. Det vil også være nødvendigt med to indgange, da der jo er tale om en kollokation: "*brød*: krudet brød" og "*krudet*: krudet brød". *Peberkage* volder ikke problemer, men hvordan skal *Martze pan* behandles? Her vil en normalisering til "marcipan" være ligefrem misvisende, hvis den ikke forsynes med en oplysning om, at ordet i sin tid betød 'honningkage' (e.l.).

Anden fase skulle bestå i at supplere det danske ordregister med et register over de latinske ord, og tredje fase skulle være en yderligere supplerings med oplysningerne om de latinske ord samt dertil knyttede

encyklopædiske oplysninger. Fjerde fase skulle medtage oplysninger om de (få) græske ækvivalenter. Som det allerede i føromtalt festskriftartikel blev understreget, så er det en arbejdsopgave, der ikke uden videre lader sig udføre; solide færdigheder i gammeldansk og ældre nydansk samt klassisk latin og middelalder-/nylatin vil være nødvendige, men også viden på det leksikografiske område og erfaring med IT vil være ønskeligt.

Indtil nu har det kun været vokabulariernes artikler og deres problemfyldte vej til et elektronisk register, der har været behandlet. Der findes imidlertid også andet i de seks bind, indledninger, fortaler, dedikationer, digte m.m. Det må nok erkendes, at ikke mange nu om dage besidder kundskaber, som sikrer en umiddelbar tilgang til disse udenomsværker. Som det fremgik af eksemplet fra Christiern Pedersen, er forståelsen af artiklerne undertiden helt afhængig af forståelsen af fx indledningen, så hvis vokabularierne skal kunne anvendes af en bredere kreds, må disse tekster oversættes og tilgængeliggøres.

Som et sidste forhold skal det nævnes, at to af vokabularierne, Christiern Pedersens *Vocabularium ad usum dacorum* fra 1510 og Jon Tursens *Vocabularius rerum* fra 1561 er udkommet i senere udgaver; *Vocabularium ad usum dacorum* i henholdsvis 1514 og 1518 og *Vocabularius rerum* i 1579. Disse senere udgaver indeholder en del rettelser og revisioner i forhold til førsteudgaverne, og det er ønskeligt også at få disse informationer med i et fælles register.

Et fælles register tilgængeligt i elektronisk form vil ikke kun blive til gavn for nordiske filologer; også nylatinske og klassiske filologer vil kunne nyde godt af et sådant arbejdsredskab, og det vil historikere og kulturhistorikere i bred forstand også kunne. Tanker og planer, der ligger længere ude i fremtiden kunne være det fuldstændige register som et udgangspunkt for udarbejdelse af både en nylatinsk-dansk ordbog og en ordbog over ældre nydansk; og fra en fuldt udbygget database vil man også kunne udtrække "delregistre" på basis af veldefinerede kriterier. Måske endog til mindre, men *trykte* versioner.

Litteratur

- Andersen, Vilhelm 1907: *Tider og Type af dansk Aands Historie. Første Række: Humanisme. Første Del: Erasmus. Første Bog: Tiden indtil Holberg*. Kjøbenhavn og Kristiania: Gyldendal.
- Andersson, Henrik/Ebba Hjorth/Merete K. Jørgensen 1997: Man skal ikke give bagerbørn hvedebrød. En artikel om leksikografisk rugbrødsarbejde. I: *Ord, Sprog oc artige Dict. Et overblik og 28 indblik 1500–1700. Festskrift til Poul Lindegård Hjorth*. København: C.A. Reitzel, 101–14.
- Det 16. århundredes danske vokabularier*. I–VI. Udgivet af Universitets-Jubilæets danske Samfund. Kbh. 1973–1995.
- ChrP = Christiern Pedersen: *Vocabularium ad usum dacorum*. (Paris 1510). Inger Bom og Niels Haastrup (udg.). Kbh. 1973: Akademisk Forlag.
- Hort(S) = Henrik Smith: *Hortulus synonymorum*. (Kbh. 1520). Inger Bom (udg.). Kbh. 1974: Akademisk Forlag.
- JonT = Jon Tursen: *Vocabularius rerum*. (Kbh. 1561). Jørgen Larsen (udg.). Kbh. 1975: Akademisk Forlag.
- Lib(S) = Henrik Smith: *Libellus vocum Latinarum*. (Kbh. 1563). Jørgen Larsen (udg.). Kbh. 1991: C.A. Reitzels Forlag.
- VarEx = *Vocabulorum variorum expositio*. (Kbh. 1576). Jørgen Larsen (udg.). Kbh. 1995: C.A. Reitzels Forlag.
- MadsP = Mads Pors: *De nomenclaturis Romanis*. (Frankfurt 1594). Jørgen Larsen (udg.). Kbh. 1995: C.A. Reitzels Forlag.
- KLNM = *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*, I–XXII. Kbh. 1956–78: Rosenkilde og Bagger.